

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE SİYASAL TUTUMLAR: SOSYAL PSİKOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Özgür Güldü
Ankara Üniversitesi
Milli Piyango Öğrenci Evi Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Müge Ersoy-Kart
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Özet

Siyasete ilgi göstermek, bu hususta duyarlı ve bilgili olmayı gerektirir. Ancak siyasetten dışlanma, özellikle kadınlarda bilgi eksikliğine yol açabilir. Cinsiyet rol sosyalleşmesi, sosyo-ekonomik değişkenler ve eğitim düzeyi, medeni durum, meslek gibi durumsal değişkenler ile mevcut siyasal yönelim siyasetteki cinsiyet ayrımının oluşmasına ve kalıcılışmasına sebep olmaktadır.

Bu çalışmada siyasal tutumlarda gözlenen cinsiyet ayrımına ilişkin kuramsal tartışmalar ele alınmıştır. Söz konusu cinsiyet farklarının olası nedenleri ve doğurguları tartışılmıştır. Siyasal yaşamda kadınların en az erkekler kadar katılıma teşvik edilmeleri ve edilgen konumlarını terk etmeleri gerçek ilerlemenin anahtarı gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal tutumlar, cinsiyet ayrımı, toplumsal cinsiyet sosyalleşmesi, toplumsal cinsiyet rolleri, siyasal katılım.

Gender Roles and Political Attitudes: A Social Psychological Evaluation

Abstract

Concerning political issues require being sensitive and knowledgeable about that phenomenon. But, being isolated from political arena can result lack of knowledge, especially for women because of traditional gender roles. Consequently, gender role socialization, socio-economical variables and situational factors as education level, marital status, job and political orientation cause important gender gap in political attitudes and behaviors.

In this study, the theoretical arguments about the gender gap in political thoughts have been discussed and the causes and effects of these gender differences have been highlighted. It has been concluded that women must be encouraged to engage in political activities as much as men and this may be the only way to overcome the women's passivity in politics.

Keywords: Political attitudes, gender gap, gender socialization, gender roles, political engagement.

Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme

I. GİRİŞ

Politik bilimler siyasete kimlerin, nasıl ve niçin katıldığını bulmayı, hangi faktörlerin katılımı kolaylaştırdığını ve kimlerin niçin siyasete katılmadığını aydınlatmayı hedeflemiştir. Aristo, Campbell ve onları izleyen birçok bilim adamı da kadınların siyasal alandaki rolüne odaklanmıştır. Tartışmaların çoğunun temelinde, kadınların erkeklerden farklı siyasal yapıya sahip oldukları varsayımı yatmaktadır. Bu anlayış siyaseti “erkek işi” görmekle toplumsal yaşamda siyaset ve kadın kavramlarının bağdaşmadığının altını çizmektedir. Erkeklerle kıyasla, kadınların siyasete farklı oranlarda, farklı yollarla ve farklı nedenlerle katıldıkları; siyaset ve siyasal konular doğrultusundaki tutumlarının da erkeklerden farklı olduğu bilinmektedir (Carnaghan/Bahry, 1990). Gerçekten siyasi katılım pek çok etkinlikle sergilenebilir. Ancak siyasal katılım sadece oy verme ve siyasi bir partiye üye olma olarak algılanırsa, kadınların katılımının oldukça yetersiz kalacağı görülecektir. Oysa dolaylı faaliyetler aracılığıyla da (örneğin yoksullara, yaşlılara, evsizlere yardım programlarına katılmak gibi) siyaset yapılabilir. Belki de eylemin sosyal veya ekonomik amacının olması politik etkinlik olarak kabulüne yetebilir çünkü bunların ardında da siyasi niyetler vardır (Wintringham, 2005).

Siyasal konulardaki bu cinsiyet ayrımı (gender gap) gerçekten de karmaşık bir olgudur. Pek çok sosyal, ekonomik ve psikolojik etken cinsiyet ayrımının oluşmasına katkıda bulunabilir. Cinsiyet ayrımının kaynağı da konudan konuya farklılık gösterebilir. Örneğin, özgürlüklerle ilgili herhangi bir olay kadınları daha çok etkileyebilir ve sırf bu nedenle cinsiyete dayalı farklı siyasi eylem önerileri görülebilir (Howell/Day, 2000; Ondercin, 2007).

1950'li ve 1960'lı yılların siyasal bilim literatürünün çoğunda kadınların edilgen, duygusal, desteğe muhtaç, siyasete ilişkin konularda bilgisiz, siyasal çatışmalardan rahatsız, siyasete ilgisiz bir eğilim sergilediklerine değinilmektedir. Sanki kadınlar siyasal konulardan ziyade siyasi adayların kişisel özellikleri gibi magazin sayılan unsurlarla daha çok ilgilenmektedirler ki; bu husus siyasal tutumlar açısından erkekler ve kadınlar arasında ciddi eğilim farklılıkları ortaya çıkarmaktadır (Carnaghan/Bahry, 1990; Pratto/Stallworth, 1997). Örneğin erkekler saldırgan hareketleri ve güç kullanımına daha çok taraftarken, kadınlar zor durumdakilere yardım politikalarını onaylamakta, çalışma yaşamında ve çocuk konusunda, kendilerini de ilgilendiren olumlu uygulamaları desteklemektedirler. Erkeklerle eşit hak talebi, aile içinde eşit görev paylaşımı kadınların öncelikli istekleridir. Bu gerçek, kadınların sol eğilimli partileri erkeklere nazaran daha çok desteklemesine yol açıyor gibi görünmektedir (Howell/Day, 2000; Diekman, vd., 2002). Buna karşılık Pratto ve Stallworth (1997), sol eğilimli partileri destekleyen kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin muhafazakâr partileri destekleme eğilimlerinin daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Howell ve Day'e (2000) göre, bu durum eğitim gibi bazı faktörlerin kadınların liberalleşmesine, aşırı dindarlık gibi faktörlerin ise erkeklerin daha tutucu düşünmesine yol açmasına bağlanabilir.

Carnaghan ve Bahry'e (1990) göre, cinsiyet farklılıkları belirli siyasal konulardaki tutumlar açısından özellikle önem kazanmaktadır ve Gilligan gibi ahlaki yönelim üzerine araştırmalar yapan kuramcılar, erkekler ve kadınlar arasında ahlak örüntüsünde ve ahlaki yargıda temel farklılıklar olduğunu ileri sürmektedirler.

Carnaghan ve Bahry (1990) kadınların kendilerine ilişkin algılarının davranışlarını da etkileyeceğini vurgulamışlardır. Bu faaliyetlerin çoğu günlük yaşamın temelidir. Bilindiği gibi, kadınlar siyasal konulardan ziyade eş ve anne rolleri gibi kendi cinslerine uygun görülen rollerle daha fazla meşgul olmak durumunda kalmaktadırlar. Ev dışına çıkma ve çalışma yaşamına girme, kadınların siyaset için temel olacak bilgiyi edinmelerini kolaylaştırmaktadır. Siyasi gelişmelerle ilgilendikçe politik kapasite ve becerilerini kullanmaya başlamaktadırlar. Bu süreç, siyasal tutumlarını da biçimlendirmektedir. Gerçekten araştırmalar ev dışında çalışan kadınların cinsiyet rolleri ve eşitlik konularında çok daha liberal ve feminist eğilimler taşıdıklarını göstermiştir. Ancak kadınların siyasal katılımın etkin araçlarından biri olan sendikalara üyelik oranı, tarih boyunca düşük kalmıştır. Toksöz ve Erdoğan'a göre (1998), hem evde hem işte çalışan kadınların gerek bedensel ve zihinsel güç olarak gerekse zaman olarak sendikal eyleme yönelme olanakları yoktur. Ayrıca sendikal faaliyetler evdeki uyumlu özel ilişkileri tehdit edici bir işlev de

taşıyabilir; öyle ki Rees'e göre sendikal faaliyeti kabul etmeyen kocadan boşanma noktasına bile gelinebilir (Akt. Toksöz /Erdoğan, 1998).

Erkeklerin ve kadınların siyasal tutumlarında farklılıkların var olup olmadığı –bu farklılıklar zaman içinde değişse bile- konusu ilgi çekicidir, ancak bu resmin sadece bir parçasıdır. O halde temel sorunsal cinsiyetin siyasal tutumlar üzerinde etkiye sahip olup olmadığıyla sınırlandırılmaz. Böylesi bir etkinin nasıl ve niçin oluştuğu da incelenmelidir. Kadınların siyasal tutumlarındaki sözü edilen farklılıklar için getirilen ilk açıklamalar siyaset, saldırganlık ve erkeksilikle (maskülenlikle) bağlantılı olduğu düşünülen biyolojik tartışmalara dayalı olmuştur. Bu görüşe göre, gerçek son derece basittir: Kadınlar fiziksel olarak farklıdır ve bu da onların siyasal olarak da erkeklerden farklı olmalarına neden olmaktadır (Howell/Day, 2000; Carnaghan/Bahry, 1990). Sayıca dünyanın yarısından fazlasını oluştursalar da kendilerine yüklenen bazı olumsuz kalıpyargılar sonucunda, kadınlar, politik, ekonomik ve sosyal güç açısından erkeklere göre zayıf konumda kalmakta ve ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olmaktadır (Sakallı/Uğurlu, 2003).

Özetle, siyasi etkinliklere kadınların erkeklerden daha nadir katılımı için pek çok gerekçe sıralanabilir. Bunları dört temel kategoride toplamak mümkündür (Wintringham, 2005): Ailevi sorumluluklar, katılım için gerekli eğitim ve beceri noksanlıkları, ayrımcılık ve cinsiyet rolü sosyalleşmesi. Gerçekten, özel yaşamlarındaki ağır yükümlülükleri nedeniyle kadınlar, diğer pek çok etkinlik gibi siyasete de ayıracak zaman ve enerji bulamamaktadırlar. McGlen ve O'Connor (1995) kadınların siyasette etkin olmayı isteseler bile gerekli eğitime, beceriye ve kişilik özelliklerine sahip olmadıklarını vurgulamışlardır. Birbirleriyle ilişkili olsa da tamamen farklı kavramlar olan ayrımcılık ve sosyalleşme aracılığıyla da siyasi alandaki cinsiyet ayrımı açıklanabilir. Gerçekten siyaset, geleneksel olarak maskülen bir kimliği temsil eder; dolayısıyla politik, ekonomik ve sosyal güç erkeklerdedir (Wintringham 2005). Kadınların siyasi eylemlerine ilişkin olumsuz kültürel tutumlar da ayrımcı eğilimi güçlendirir (McGlen/O'Connor, 1995). Ancak cinsiyet rolü sosyalleşmesi politik cinsiyet ayrımı için en kapsamlı açıklamayı sunuyor gibi görünmektedir. Kızlar ve erkeklerin uygun davranışların neler olduğuna dair toplumdaki farklı dersler, siyasete ilişkin tutum ve davranışlarını farklı kılmaktadır. Siyasetin kadınlar için pek de uygun olmadığını yaygın kabulü, cinsiyet ayrımının durağanlaşmasına önemli bir katkı yapıyor gibi görünmektedir.

Bu noktada sadece siyaset alanında değil, kadın ve erkeğin karşı karşıya geldiği bütün alanlarda aralarındaki farklılıkları ve bu farklılıkların nedenlerini açıklamaya çalışan “toplumsal cinsiyetle ilgili kuramları” kısaca ele almak yerinde olacaktır. Bu kuramlar kadın ve erkek farklılığının temelinde yatan

toplum içindeki rol dağılımını ve kadının sosyalleşmesi konusundaki bakış açılarını ortaya koymaktadır.

II. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI BAĞLAMINDA SİYASAL TUTUMLARDAKİ CİNSİYET FARKLARI

II.1. Biyolojik Kuram

Kadın ile erkek arasında gözlenen farklılıklara tarih boyunca ilginç açıklamalar getirilmiştir. Biyologlara göre, farkın kaynağı kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri bağlamında üstlendikleri roldür. Rollerini farklılaştıran ise kadınların çocuk doğurabilmeleri, erkeklerin ise bunu yapamamalarıdır. Üreme yeteneğinin sonucu olarak, insanoğlunun topluluk olarak yaşamaya başladığı ilk zamanlardan itibaren erkekler dış çevreyle mücadeleden sorumluyken (*başat davranış örüntüsü*), kadınlar evle ilgili işlerden sorumluydular (*edilgen davranış örüntüsü*). Kuşkusuz, rol dağılımındaki bu farklılaşma günümüzde doğum kontrol yöntemleri, çekirdek aileler, erkeğin fiziksel gücünü göstermesi gereken koşulların giderek azalması nedeniyle büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Ancak eski cinsiyet rolleri yine de sürmekte ve yaşamımızı derinden etkileyerek her iki cinsiyet üzerinde de baskı yaratmaktadır. O halde cinsiyet rolleri kadın ve erkek davranışlarını ve tutumlarını şekillendirmektedir. Kuşkusuz aynı etki siyasal tutumlar için de söz konusu olacaktır (Chaffins, vd., 1995 ve Doreen, 2002). “Biyoloji kaderdir” fikrine göre, biyolojik yapı sosyal koşullama doğrultusunda ortaya çıkmakta ve anne rolü de sadece biyolojik olarak getirilen özelliklerin bir sonucu olarak değil sosyalleşme süreciyle edinilmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerini (bakma, büyütme ve ailenin hizmetinde olma) kabul eden kadınların bu nedenle, siyasal alandaki duygularının daha zayıf olması ve dolayısıyla siyasetle daha az ilgilenmeleri şaşırtıcı değildir (Carnaghan/Bahry, 1990).

Eagly’e (1995) göre, kadınlar ve erkekler sadece biyolojik alanda değil psikolojik alanda da bazı farklılıklara sahiptirler ve üstelik bunlar değişebilecek farklılıklar da değildir (Akt. Buss, 1998). Bu psikolojik farkların kaynağı evrimsel psikoloji yaklaşımına göre, erkek ve kadının evrim tarihi boyunca farklı uyum sorunlarıyla karşılaşmış olmalarıdır. Bilindiği gibi kadınlar her zaman erkeklere göre çocuğa daha fazla yatırım yapmaktadırlar; çünkü çocuğun büyütülmesi görevi kadına aittir. Ancak kadınlar bunu hiçbir zaman tek başlarına yapamamışlardır. Gereken kaynakların (gıda gibi) sağlanması ve güvenlik tehditlerinin giderilmesi zorunludur. Kadınlar özellikle yiyecek kaynaklarının kısıtlı olduğu zamanlarda, hamilelik ve emzirme dönemlerinde

yiyecek sağlama sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Aslında insan neslinin devamını, kadınların başarılı bir şekilde doğaya uyum sağlamaları ve direnebilmeleri sağlamıştır. Tarih boyu kadınların kendilerine düzenli olarak gereksindikleri kaynakları sağlayan erkekleri eş olarak seçmesi, en akılcı mücadele stratejisi olmuştur. Erkekler ise bir kadınla beraber olabilmek için kaynaklarını (yiyecek ve para) ve sosyal statülerini arttırma sorunuyla karşı karşıya kalmışlar ve bunu yaparken de türünün diğer erkekleriyle fiziksel bir mücadeleye girmekten kurtulamamışlardır. Betimlenen evrim sürecinin sonucu olarak farklı uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalan erkeklerin ve kadınların psikolojik olarak aynı olmaları mümkün değildir. Ancak bu farklılık birbirlerine üstünlük taşıdıkları anlamına gelmez. Kuşkusuz hem erkekler hem de kadınlar doğaya uyum sağlama sürecinde farklı mekanizmalar geliştirmişlerdir. O nedenle evrim sürecinin yol açtığı cinsiyet farklılıkları sanıldığı gibi kontrol edilemez ve değiştirilemez değildir. Bu farklılıkların kaynağı her yönüyle incelenir ve gereken ayarlamalar yapılırsa söz konusu cinsiyet ayrımının yok olduğu görülebilir (Buss, 1998).

II.2. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal Rol Kuramı, sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlenen kadın ve erkek farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal roller üstlenmelerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Eagly vd., 2000). Schmitt'e (2003) göre, erkekler ve kadınlar doğuştan gelen ve farklılaşmış cinsiyetlerine özgü psikolojik eğilimlere ve cinsiyet rollerine sahip değillerdir. Farklı sosyalleşme yaşantıları, sosyal davranışlarda cinsiyet farklılıklarının oluşmasından sorumludur. Erkekler ve kadınlar, başarılı bir rol performansı gösterebilmek adına doğuştan getirdikleri ve zamanla edindikleri özellikleri birleştirmektedirler ki böylece cinsiyete özgü toplumsal roller oluşmaktadır. Toplumdaki hakim düşünceler kısmen değişse bile günümüzün birçok toplumunda, özellikle endüstriyel toplumlarda, roller genel olarak kaynakları sağlayan kişi (erkek) ve evle ilgilenen kişi (kadın) olarak dağılmaktadır (Kite, 1996; Eagly vd., 2000; Johannesen-Schmidt/Eagly, 2002). Ancak kültürlerarası karşılaştırmalar, hem kadınların hem de erkeklerin doğuştan gelen rolleriyle toplumda onlara uygun görülen rolleri bağdaştırmaya çalıştıklarını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, "kaynak sağlayıcı" ve "ev kadını" iş bölümü genel örüntüsüne bakıldığında, küçük yaşlardan itibaren kadınlara yemek pişirmek ve dikiş dikmek gibi evle ilgili beceriler, erkeklere ise ekonomik anlamda kullanabilecekleri beceriler öğretilmektedir. Bu toplumsal rol dağılımı, bireylerarası ilişkilerle (ana-baba, arkadaş v.b.) desteklenerek süreklilik kazanmaktadır. Eagly vd'ne göre (2000), toplum kadını çocukların ve diğer

bağımlı bireylerin bakımı için gerekli olan yetenekleri kazanması için teşvik etmektedir. Bu yetenekler arasında kişilerarası (sözsüz) iletişim becerisi ve sevecenlik sayılabilir (Bernstein, 2005). Oysa erkeklerin kaynak sağlama görevinde başarılı olabilmeleri için özgüven, girişkenlik gibi özellikleri kazanması gereklidir ve toplum da bunu destekler. Tanımlanan geleneksel rol kavramı çerçevesinde günümüzde bile birçok toplumda kadınların, iş gücünün önemli bir parçası olmalarına rağmen, erkeklere göre daha az söz söyleme hakkına, güce, statüye ve kaynaklara sahip oldukları görülmektedir. Erkeklere göre daha az ücret almakta ve örgütsel hiyerarşide üst seviyelere nadiren ulaşabilmektedirler. Cinsiyete dayalı iş bölümü ayırımı, tipik cinsiyet özelliklerini de yapılandırmaktadır (Eagly vd., 2000). Kadınlar kendilerinden beklenen toplumsal ve evle ilgili rollerde başarılı bir performans göstermek için kendilerine özgü durağan kalıpyargısal davranışlar geliştirmektedirler. Bu sorumluluklar kadınların siyasal katılım için cesaretlerini kırıcıdır. Erkekler ise, yaşam için gerekli olan kaynakların elde edilmesi doğrultusundaki davranışları göstermek için başat davranışların hâkim olduğu rollerle meşguldürler; böylece kadınlarda olduğu gibi erkeklerde de kendilerine özgü durağan kalıpyargısal davranışlar gelişir. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsallaşma, çocukluğun ilk dönemlerinde başlar ve yaşamın sonraki dönemlerinde inceden inceye işlenerek gelişir. Cinsiyet rolleri en yoğun şekilde yetişkinlik döneminde ortaya konur. Örneğin; kadınların hem toplumca daha başarılı olacakları düşünülen öğretmen, hemşire ve sosyal çalışmacı gibi mesleklere yönelmeleri hem de ev işleriyle ve çocuk bakımı gibi faaliyetlerle ilgilenmeleri beklenmektedir. Bu durum, beklenti doğrulama ve öz-düzenleme süreçleri aracılığıyla cinsiyet rolleriyle tutarlı davranışları besleyen bir dayatma haline gelir (Eagly vd., 2000; Johannesen-Schmidt/Eagly, 2002). Ancak günümüzde düşük doğum oranı, çocukların beslenmesi için emzirmeye daha az önem verilmesi ve çocuğun büyütülmesi işinin sadece kadına ait olmaması gibi nedenlerle kadınlar artık geleneksel işlerden farklı işlere yönelmekte ve erkek egemenliğindeki rollere kolayca uyum sağlamaktadırlar (Eagly vd., 2000). Her ne kadar erkeklerin kaynak sağlama rolü günümüzde sınırlanmaktaysa da kadına özgü kalıpyargılar dinamikleşmekte; bu da geleneksel olarak erkek egemenliğindeki rollerin kadınlar tarafından gittikçe daha çok üstlenilmesine yol açmaktadır. Böylece kadınlar, mesleklerinde, siyasal ve ekonomik alanlarda güç kazanmaya başlamaktadır. Oysa erkek rollerinde herhangi bir değişme söz konusu değildir; yani erkekler kadınlara göre çok daha durağan bir rol tanımına sahiptirler. (Diekman vd., 2004).

Bütün bu gelişmelere rağmen Diekman vd.'ne (2002) göre, erkekler hala toplum içinde kadınlara nazaran daha büyük bir gücü ellerinde tutmaktadırlar. Erkekler, hem kadınlar ve hem de diğer erkekler tarafından eskisi gibi

algılanmakta; belli sosyal rolleri üstlenmeleri onaylanmaktadır. Buna karşılık erkeklerin kadınlara ilişkin algılarındaki çarpıtma süre gitmektedir. Bu yanlışlığa ilişkin gerekçeler bilişsel odaklı çalışmalarda bulunabilirse de mevcut kuramsal dayanaklar henüz açık değildir.

II.3. Etkileşimsel Model

Deaux ve Major (1987), erkek ve kadın davranışlarının biyolojik yapı ve sosyalleşmeye dayalı kimi düzenlemeler içerdiğini inkâr etmeden, bir model önermişlerdir. Modele göre, toplumsal cinsiyetle ilgili davranışlar bireyin kişisel seçimleri, diğer kişilerin davranışları ve bağlamca belirlenmektedir. Bu model “*Toplumsal Cinsiyetle Bağlantılı Davranışın Etkileşimsel Modeli*” olarak isimlendirilmektedir. Model dışsal nedenlerden ziyade içsel nedenlerin üzerinde durmaktadır. Algılayıcının beklentileri, cinsiyetle ilgili şemanın harekete geçirilmesi ve ortamsal baskılar davranış üzerinde anlık etkiler yaratacaktır ve bu etkiler cinsiyet farklılıklarının dinamikleşmesinden sorumlu olacaktır. Modele göre dışsal güçler kadın ve erkek davranışlarını şekillendiremez. Paylaşılan kültürel yaşantılar, kadın ve erkek davranışlarına ilişkin kuralcı inançların gelişimine, cinsiyet kimliğinin farklı olarak yapılanmasına ve alışıldan farklı olan davranışların ve tercihlerin ortaya konulmasına neden olabilir. Benzer olarak, biyolojik faktörler kadın ve erkeğin çevresel koşullara karşı göstermiş oldukları tepkilerin sonucu olarak farklı eğilimler yaratabilirler. Bu dışsal güçler, kadın ve erkek davranış örüntülerine değişmezlik ve farklılık getirir. Sonuç olarak model, sosyalleşme süreci gibi dışsal faktörlerin durağan ve ayırt edici etkilerini ortaya koymakla birlikte cinsiyetle ilgili davranışın oldukça esnek olduğunu ve durumsal faktörlerden etkilendiğini de göz önünde bulundurmaktadır; dolayısıyla cinsiyetle ilgili davranışların kazanımı yerine sergilenişini özetlemektedir. Aslında modelin temel ilgi odağı kişinin yaptığı seçimler doğrultusundaki toplumsal davranışlarıdır. Ancak modelde biyolojik faktörler ve sosyalleşme süreci gibi temel unsurların yanı sıra insanların gizil güçlerinde farklılıklar olabileceği göz ardı edilmiştir. Erkeklerin ve kadınların birçok sosyal davranış için gizil güçlerinin eşit olduğunu ve davranışların büyük ölçüde kişisel seçimlerden, diğer insanların davranışlarından ve durumsal bağlamdan etkilendiği kabul edilmektedir (Deaux/Major, 1987).

II.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı ise, ailelerin çocuklarını doğumlarından itibaren cinsiyetleri temelinde farklı olarak algıladıklarını ve bu farklılıklara göre davrandıklarını öne sürmektedir. Dolayısıyla çocuklar cinsiyetlerine göre

belirlenmiş rol modellerini öğrenirler ve bu rol modelleriyle tutarlı davranışları için yetişkinlerce teşvik edilirler. Kurama göre, çevre bireyin kendi cinsiyetine uygun rolleri öğrenmesi açısından oldukça zengin bir kaynaktır. Cinsiyete ilişkin benzerlikleri algılamak, çocukların diğer kişilerin davranışlarını taklit etme olasılığını artırır. Bu sosyal öğrenme mekanizması oldukça güçlüdür çünkü toplumdaki mevcut algı ve hiyerarşiyi gözler önüne sermektedir: Erkeklerin ve kadınların yaptıkları işler farklıdır, özellikleri farklı olarak tanımlanmıştır ve bu tanımlamaların ışığında erkekler ve kadınlar farklı ilgi alanlarından ve aktivitelerden hoşlanmaktadır (Anselmi/Law, 1998). Sosyal öğrenme perspektifine göre, bazı toplumlarda (toplulukçu kültürler) uygun cinsiyet rol davranışları açıkça tanımlanmış ve oldukça katı kurallar konulmuştur. O nedenle, bir cinsiyetteki tüm modellerin davranışları arasında oldukça büyük tutarlılık olacaktır. Bu tutarlı modellerin varlığı ve uygun davranışların ödüllendirilmesi geleneksel cinsiyet rollerinin sonraki kuşaklara aktarılma olasılığını arttıracaktır. Bazı toplumlarda (bireyci kültürler) ise cinsiyet rol beklentileri açıkça tanımlanmamıştır ve koşullara özgü değişiklikler gösterebilir; birbiriyle çelişik modellerle karşılaşılabilir. Dolayısıyla cinsiyet rolü açısından geleneksel olan ve olmayan kültürler arasında farklılıklar olacaktır (Franzoi, 1996).

II. 5. Bilişsel Gelişim Kuramı

Kohlberg'in Bilişsel Gelişim Kuramına göre de, insanların kendileri ve dünyaya ilişkin tutarlı ve dengeli bir bakış açısını sürdürmek için bilişsel tutarlılığa ihtiyaçları vardır. Bilişsel tutarlılığı sürdürmenin birincil yolu, toplumca onaylanan özelliklere sahip bir erkek veya kız çocuğu olmayı keşfetmektir. Bu bakış açısına göre, çocukların davranışları toplumsal cinsiyet kimliğine göre tasarlanır. Çocuklar ilk kez kendi cinsiyetlerine ilişkin bilgiyle tanıştıklarında, bir kız veya erkek gibi düşünmek ve davranmak arasında karşılıklı bir etkileşim gerçekleşir. Böylece cinsel kimlik (ben bir kızım veya ben bir erkeğim) oluşur. Artık çocuk, durağan bir cinsiyet rolü kazanmıştır (Franzoi, 1996; Bussey/Bandura, 1999). Kurama göre çocukların maskülen ve feminen özellikleri benimsemeleri kendilerini bu şekilde kimliklemeyi istemelerinin sonucudur (Franzoi, 1996).

Sandra Bem'in "Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramına" göre ise, cinsiyet kimliğini kazanmak için, çocuklar kendilerini ve diğerlerini erkekler ve kadınlar olarak etiketlemeyi başarmak zorundadırlar. Kurama göre bir kültür erkekler ve kadınlar arasındaki ayırımı vurguluyorsa, çocuklar kültürün kendilerine ve diğer insanlara dair bilgi sürecini ve cinsiyetleriyle bağlantılı olan şeyleri öğrenerek büyürler (Bem, 1985, 1998). Bu görüş sosyal öğrenme

kuramıyla benzerlik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet şema kuramına göre öğrenme süreciyle çocuklar bir cinsiyet şeması geliştirirler ve bu şemaları cinsiyete dayalı özellikleri betimler (Franzoi, 1996). Kültürün kadınsılık (feminenlik) ve erkeksilik (maskülenlik) tanımlamalarına göre, çocuk kendisi hakkındaki mevcut bilgilerini analiz eder ve örgütler. O nedenle, hem Bilişsel Gelişim Kuramının hem de Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramının, cinsiyetleri tipleştirmenin, çocuğun bilişsel bilgi işleme sürecine aracı olduğunu ileri sürdükleri söylenebilir (Bem, 1985, 1998; Bussey/Bandura, 1999). Kurama göre, birey çevreden gelen bilgileri mevcut cinsiyet şemasına göre algılar, kodlar ve örgütler (BEM, 1985,1998). Örneğin cinsiyet şeması için fiziksel güç erkek çocukları için uygunken, fiziksel çekicilik kız çocukları için uygun olan şema bileşenidir. Bu cinsiyet şemaları sayesinde çocuklar, kültürün erkeksi ve kadınsı tanımına uygun olarak kendi davranışlarını düzenlemeye güdülenmektedirler (Franzoi, 1996). Bu güdüleyici güç sayesinde, çocuk şematik seçiciliği kendine uygulayarak, kendi cinsiyetine uygun olanları seçip öğrenmekte, böylece benlik kavramını oluşturmaktadır. Artık, çocukların benlik kavramı cinsiyetlerine göre gelişmiş ve zihinlerinde farklı iki cinsiyet şeması (kadın-erkek) yaratılmıştır (Bem, 1985, 1998; Anselmi/Law, 1998). Bem'e göre, cinsiyet bilgilerimizi şekillendiren ve sürdüren üç temel kültürel merceğe vardır: Bunlar "biyolojik kökçülük," "androsentrizm" ve "cinsiyet kutuplaşması" olarak ifade edilebilir. Bu güçlerin etkilerinden çoğu kez kaçamayışımız, bunların kültürümüze yavaşça dâhil olmasına neden olacaktır. Kültür çoğu kez sözsüz evrensel dille öğrenilir ve bilindiği gibi cinsiyet, her kültürde var olan kategorik bir bölünmedir; yani çocuklar ataerkillik ve cinsiyet kutuplaşması temellerinde "cinselleştirilmiş olarak doğmaktadırlar". Ataerkillik merceğinin kültürleşmesi sinsice işlemektedir. Çünkü sosyal bir yapıda birey ayrıcalıklı erkeklik ve değeri düşürülmüş kadınlık kavramlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Anselmi/Law, 1998).

Bem, bir bireyin hem erkeksi ve hem de kadınsı özelliklere sahip olup, farklı durumlar karşısında gösterdiği tepkileri bu eğilime göre farklı derecelerde ortaya koyabildiğini söylemektedir. İşte androjenlik kavramı, belli bir kültürde geleneksel cinsiyet rollerinin dışına çıkan ve tipik olarak erkeksi olduğu düşünülen olumlu özelliklerle, tipik olarak kadınsı olduğu kabul edilen olumlu özellikleri birleştiren bir kişilik tipidir. Bu kavram, geleneksel kadınsılık ve erkeksilik kavramlarına ve ruh sağlığıyla ilgili olarak ortaya konan cinsiyet yanlısı ölçütlere karşı geliştirilmiş liberal ve insanca bir seçenek sunduğu için oldukça desteklenmiştir (Bem, 1985). Rubinstein (1995) tarafından yapılan bir çalışmada, androjen cinsiyet rolü kimliğine sahip olan kadınların ve erkeklerin Amerikan ordusunun Kamboçya ve Orta Doğu'ya karışmasına, cinsiyeti tipleşmiş olan kadın ve erkeklerden daha az destek olmak eğiliminde oldukları

bulunmuştur. Ayrıca androjen erkekler maskülen erkeklere göre, siyasal çatışmanın çözümlenmesinde askeri güç kullanılmasına daha fazla karşı çıkmaktadırlar. Üç yüz altmış beş öğrenciyle yapılan bu çalışmada Sağ Kanat Otoriteriyenlik Ölçeği ve Bem'in Cinsiyet Roller Ölçeği kullanılarak ölçümler alınmıştır. Ayrıca deneklerin dindarlık ve siyasetle ilişki düzeyleri de belirlenmiştir. Androjen kadınların sağ-kanat otoriteriyenlik ölçüm puan ortalamasının, feminen kadınlara göre daha düşük olduğu ve androjen kadınların çoğunun sol kanadı desteklediği; ayrıca kendilerini laik olarak tanımladıkları bulunmuştur.

II. 6. Sosyal Baskınlık Kuramı

Sosyal Baskınlık Yönelimi ait olunan grubun diğer gruplara karşı daha baskın olması yönündeki genel bir arzudur. Sosyal Baskınlık Kuramına göre, üye olunan grubunun statüsü yüksekse kişinin sosyal baskınlık yönelimi de daha yüksek olacaktır. Kuram, erkeklerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kadınlardan daha yüksek olacağını da yordamaktadır. Trivers'in (1972) Ebeveynlik Yatırımı Kuramına göre, kadınlar nispeten çocuklarının sayısı bakımından sınırlanırlar; çünkü zamanlarını ve enerjilerini hamilelik, emzirme ve bakım için çocuklarına harcamak zorundadırlar. Bu durumda kadınların doğaya direnmeyi başarması, hem kendilerinin hem de çocuklarının sosyal ve ekonomik gereksinimlerini giderecek erkekleri seçme becerilerine bağlı olacaktır. Erkeklerin başarısı ise çok sayıda çocuk sahibi olmak ancak bunu kaynaklarını en az miktarda harcamakla gerçekleşecektir. Bu nedenle genel evrim perspektifi, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek sosyal baskınlık yönelim düzeyine sahip olduklarına işaret etmektedir, çünkü erkeğin cinsiyet rolü başarısı doğrudan doğruya güç elde etmeye ve yüksek sosyal statü ile bu gücü korumaya, sürdürmeye bağlıdır. Ayrıca, kuramın “değişmezlik hipotezi,” söz konusu cinsiyet farklılıklarının kültür ve bağlam farklarına rağmen durağan olduğunu öne sürmektedir. Yani, güç ve statü farkları olsa da erkekler kadınlara göre yine de daha yüksek sosyal baskınlık düzeyine sahip olacaklardır. Sidanius ve vd; (2000) Çin, İsrail, Yeni Zelanda, İsveç, Birleşik Devletler ve eski Sovyetler Birliği'ndeki erkekler ve kadınlar arasındaki sosyal baskınlık yönelimindeki farklılıkların ölçülmesi aşamasında, sosyal baskınlık ve kültürel gerekirci (deterministik) modellerin karşıt yordamalarını incelemiştirlerdir. Bu ülkelerin hepsinde erkeklerin, siyasal ve sosyal eşitlik düzeylerindeki büyük değişime rağmen kadınlardan daha yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olduklarını ve bu durumun da sosyal baskınlık kuramının değişmezlik hipotezi ile tutarlı olduğunu bulmuşlardır (Akt.: Levin, 2004).

Sosyal baskınlık bakış açısına göre, erkeklerin desteklediği; savaşçı siyaset, baskı, ırkçılık ve vatanseverliği kapsayan politikaların ve ideolojilerin çoğunda, sosyal bir grubun başka bir sosyal grup üzerinde hâkimiyet kurması zorunludur. Buna karşılık, kadınların desteklediği sosyal refah programları ve sosyal eşitlik odaklı politikalar ve ideolojiler, yoksullar ve kadınlar gibi düşük statüdeki grupları destekleyici siyasi hareketleri arttırmaktadır. Erkeklerin ırkçılığı, muhafazakârlığı, savaşçı siyaseti ve şiddeti daha fazla desteklemesi daha güçlü bir sosyal baskınlık yöneliminin işaretidir. Kadınların görece zayıf sosyal baskınlık yöneliminin belirtisi de sosyal refah programlarını ve korumacı yasaları daha fazla desteklemeleridir. Sosyal baskınlık yönelimi aynı zamanda, ırkçılık, cinsel ayrımcılık, milliyetçilik, şovenizm, vatanseverlik, siyasal-ekonomik muhafazakârlık, birçok sosyal grup tiplerine karşı önyargılı olma ve belirli sosyal grupların diğerleri üzerinde üstünlüğünü destekleyen benzer ideolojilerle de ilişkilidir. Böylece, sosyal baskınlık yönelimi grup eşitliği için doğurguları ve cinsiyet ayrımını ele alan ideolojileri ve siyaset tipolojilerini destekleyen anlamlı bir yordayıcı olarak görülmektedir (Pratto/Stallworth, 1997).

III. SİYASAL EĞİLİMLERDEKİ CİNSİYET GEDİĞİNİN NEDENLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Clark ve Clark'a (1999) göre, cinsiyet ayrımının karmaşıklığını ortaya koyan karşıt kuram ve görüşler, siyasetteki kadın-erkek farklılıklarını ele alan analizler kapsamında desteklenmektedir. Denilebilir ki açıklamaların hiçbiri tek başlarına bir anlam ifade edememektedir; çünkü her biri bilmecenin sadece bir parçasını çözmektedir (Akt. Howell/Day, 2000). İzleyen bölümde, ele alınan kuramsal yaklaşımların ışığında, siyasal eğilimlerdeki cinsiyet ayrımının nedenlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılacaktır.

İlk açıklama, biyolojik farklılıklara ve cinsiyet sosyalleşmesine dayanan erkekler ve kadınlar arasındaki değer farklılıklarını içerir. Örneğin erkeklerde yaygın ahlak anlayışı adalet, tarafsızlık, nesnel kurallar ve bireysel kuralları içerirken; iş birliği, koruma ve yetiştirme vurgusu kadınların ahlak anlayışında daha çarpıcıdır (Akt.: Howell/Day, 2000). Gilligan'a göre, kadınlar erkeklerin benimsediği soyut doğruluk muhakemesine karşılık gözetme ve sevecenliğin hakim olduğu bir usavurum sistemini kullanmaktadırlar (Akt.: Aldrich/Kage, 2003). Howell ve Day (2000), kadınlardaki "analık düşüncesinin" barış ve uyumu vurgulayan tutumları oluşturduğunu öne sürmüşlerdir. Söz konusu tutumlar da kadınların sosyal refah harcamalarını, tüketicinin güvenliğini ve çevresel düzenlemeleri kuvvetle desteklemelerine; fakat güç kullanımına, aile

yapısının zedelenmesine ve yabancılar politikasına karşı çıkmalarına zemin hazırlamaktadır.

Siyasal tutumlardaki cinsiyet farklılıkları için ikinci açıklama sosyo-ekonomik statüye dayanır. Daha önce de vurgulandığı gibi kadınlar sosyal refah hizmetlerini sunmada birincil role sahiptirler. Belki de liberalizme ilgileri de bu deneyimlerine bağlıdır. Bununla beraber cinsiyet çoğu kez gelir, eğitim, meslek, ırk ve yaş gibi başlıca sosyo-ekonomik değişkenlerle kontrol edildiğinde bile istatistiksel olarak anlamlıdır (Howell/Day, 2000).

Üçüncü bir açıklama kadının özerklik tezine dayalıdır. Kadınların çoğu erkeklerden özerk olmayı ister ve siyasal tutumları ile davranışları da erkeklerden farklıdır. Carroll (1988) kadınların ekonomik olarak erkeklerden bağımsızlaşmasıyla, psikolojik bağımsızlığa eriştiklerini vurgulamıştır. Özellikle meslek ve eğitim açısından kadınların erkeklere üstünlük kazanması ve bekar kadınların maddi ve sosyal güçlerinin erkeklerinkine özdeş bir hale gelmesiyle birlikte oy verme davranışındaki cinsiyet farkları da belirginleşmiştir. Zaten bu durum Carroll'a (1988) göre, 1980'lerin başlarında ortaya çıkan seçim sürecindeki cinsiyet ayrımının nedenidir (Akt.: Howell/Day, 2000).

Dördüncü açıklama cinsiyet ayrımının feminizm açısından ele almaktadır. Feminist yoruma göre, kadınlar 1960'lı yıllardan beri dezavantajların ve eşitsizliklerin onlara zorla kabul ettirildiğinin farkına daha çok varmaya başlamışlardır. 1980'lerden sonra da feminist bilinç gittikçe daha da güçlenmiş ve kadınlar görece daha liberalleşmiş ve demokratlaşmıştır. Aynı yıllarda erkekler ise nispeten daha muhafazakâr olmaya başlamışlardır. Durağanlaşmaya başlayan bu cinsiyet farklılığı, siyasal partilerin sosyal ve kültürel konular (örneğin kürtaç) açısından kutuplaşmasıyla daha da kemikleşmiştir (Akt.: Howell/Day, 2000).

Bu dört etken *öncelikle* kadınları sosyal ve siyasal açıdan eşitlikle ilgili tutumlara sahip olmaya daha eğilimli kılmaktadır. Kadınlar eşit fırsatlar, adalet ve hakkaniyet gibi hususlarla daha çok ilgilendikleri için siyasal konuları da liberal bir bakış açısıyla değerlendirmektedirler. *İkinci olarak*, diğerlerine yardım etmeyi önemsemeleri sosyal refah ve ideolojik yapıdaki cinsiyet ayrımına katkıda bulunmaktadır. Kadınlar bu değerleri (rekabetçi olmama, bağımlı olma, işbirliğine girme) kültürel rollerinin bir parçası olarak, zaten yaşamının ilk yıllarında öğrenmişlerdir. *Üçüncü olarak* kadınların hemşire, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi hükümet politikalarından etkilenen pembe yakalı mesleklere yönelmeleri, sosyal refah konusunda çok daha liberal düşünmelerine zemin hazırlar. Bu sosyal görevleri üstlenmiş olmak, eşitlikçi tutumlara sahip olmayı da zorunlu kılar. Bu tutumlar kadınların sergiledikleri

kültürel rolü de yansıtabacaktır. Görüldüğü gibi siyasal tutumlardaki cinsiyet farklılıkları için açıklamalar karmaşıktır ancak bu açıklamalar, erkeklerin ve kadınların çelişen sosyal rollerini farkın kaynağı olarak gördüğünden, her iki cinsiyetin farklı ekonomik pozisyonları ve temel değerlerini de yansıtmaktadır (Howell/Day, 2000; Ondercin, 2007).

Pek çok yazar (Orum vd., 1974, Sidanius/Ekehammer, 1983; Alozie vd., 2003) siyasal tutumların yetişkinlikten önce şekillendiğine dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda erkek çocuklarının kız çocuklarına göre siyasetle daha fazla ilgilenmelerine baskın kalıp yargıların neden olduğu ileri sürülebilir. 1970’lerde feminizmin ve kadın hareketlerinin başlaması, erkek ve kız çocuklarının siyasal bilgi ve ilgilerindeki cinsiyet farklılıklarını azaltmıştır. Son yıllardaki araştırmalar (Niemi/Chapman, 1999; Owen/Dennis, 1988; Spiro, 1983; Niemi/Junn, 1998; Nolin vd., 1997) çocukluktaki cinsiyet farklılıklarını doğrulamakla beraber, kadın ve erkekler açısından “farklılığın” aynı hususlarda oluşmadığını öne sürmektedir (Akt. Alozie vd., 2003). Örneğin Sidanius ve Ekehammer (1980) İsveçli ergenlerle yaptıkları çalışmada erkek çocuklarına nazaran kız çocuklarının siyasal-ekonomik tutuculuklarının daha zayıf olduğunu, sosyal eşitliği daha fazla desteklediklerini bulmuşlardır. Furnham (1985), Sidanius ve Ekehammer’in çalışmasını İngiliz gençleriyle tekrarladığı çalışmada, orta sınıf İngiliz ve İngilizce konuşan beyaz Güney Afrikalı ergenlerde de aynı cinsiyet farklılıklarını bulmuştur. Marjoribanks (1981) de İngiltere’de orta öğretime devam eden kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha az muhafazakar, daha az ırkçı, daha az yurtsever, daha az yabancı korkusuna sahip, daha az cezalandırıcı olduklarını ve sosyal eşitsizliği daha kolay tolare ettiklerini ortaya çıkarmıştır (Akt. Pratto/Stallworth, 1997). Cinsiyet rolü sosyalleşmesi bu farkları açıklayabilir çünkü erkek ve kız çocuklarının sosyalleşmeleri özdeş değildir. Hatta kız çocuklarının siyaseti “erkek oyunu” olarak algıladıkları için politik sosyalleşmeden uzaklaştıkları bile söylenebilir. Yine de son otuz yıldır kadın gruplarının siyasal alandaki etkinliklerinin artması ümit vericidir. Ancak bu yoğun çabalara rağmen mahkeme salonlarında, siyasetle ilgili kurumlarda ve siyasetle ilgili konularda cinsiyet farklılıkları hala devam etmektedir (Orum vd., 1974; Sidanius/Ekehammer, 1983;).

Alozie vd.’ne (2003) göre, insan gelişimi konusunda farklı bakış açılarına sahip olan bilim adamları, başlıca üç konuda fikir birliğine varmışlardır. *Öncelikle* Amerika Birleşik Devletleri gibi çok kültürlü yapıya sahip olan ülkelerde, değişik kültürel dokunun sosyalleştirdiği çocukların yönelim ve davranışları benzer olamayacaktır. *İkinci olarak*, ırksal ve etnik alt kültürler, üyelerine, sosyal olarak farklı inanç sistemlerini de aktarırlar. *Üçüncüsü*, inanç sistemleri, erken çocukluktaki sosyalleşmenin büyük

bölümünü çevrenin düzenlemesine izin verir. Bilindiği gibi çocuklar doğrudan yetişkin siyasal rollerini, sadece aile içindeki statü ve mesleki yapıdaki farklılıklarına bağlı olarak içselleştirmezler. Yaşamlarındaki deneyimleri ve alt kültürün aktardığı inanç sistemleri de cinsiyet ayrımının durağanlığını besleyecektir. O halde ırk ve etnik köken temelindeki farklılıklar da çok önemlidir. Örneğin, Amerika’da beyazlar çoğunluktadır ve çocuklarına görece daha yüksek statülü bir kültürü aktarmaktadır. Böylece beyaz çocuklar her alanda diğer azınlıkların çocuklarına kıyasla daha avantajlı konuma kavuşmaktadırlar. Beyaz ve Siyah gruplar arasındaki kültürel olarak beslenen ayırım 1900’lerden beri her on yılda biraz daha azalmasına rağmen, veriler Beyaz çocukların hala bu “eski” avantajlarını kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca, erkek ve kız çocuklarının kendi kültürel kategorileri içinde nasıl değerlendirildikleri de çocukluk sosyalleşmesine etki etmektedir. O nedenle ataerkilliği vurgulayan kültürel bir miras kolayca kızların zayıf siyasal bilgi ve etkinliğinden sorumlu tutulabilir (Alozie vd., 2003).

Bernstein (2005) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, genç kızların hem daha yaşlı olan hemcinslerine hem de yaşlıları erkeklere kıyasla medyadan siyaseti takip etmek, siyasal tartışmalara katılmak ve siyasi kampanyalarda yer almakla daha az ilgilendikleri bulunmuştur. Kuşkusuz üniversite öğrencilerinin, yetişkinlere nazaran siyasal deneyim ve yönelimleri daha sınırlıdır. Ancak pek çoğunun oy verme hakkı bulunduğu göz önüne alındığında, toplumun genç kesiminin siyasal yaşamdan uzak durması önemli bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Belki de 30 yaş altındaki gençlerde gözlenen bu “ilgisizlik” özetlenen cinsiyet farklılıklarının toplumca onaylanmasının bir sonucudur.

IV. TARTIŞMA

Yönetme ve ön plana çıkma arzularını içeren ve her türlü sosyal ilişkinin temelinde yer alan *siyaset*, edilgen ya da etkin bir biçimde yapılabilir. Bilişsel (siyasal gelişmelere duyarlık) ve davranışsal katılım siyasal konularla ilgilenmenin göstergeleridir. Edilgen siyasal yönelim sadece genel bir ilgiyi işaret etmekte, etkin siyasal yönelim ise siyasi partilerde görev alma, siyasetle ilgili tartışmalara katılma gibi “eylem” içeren bir yaklaşımı temsil etmektedir. Siyasi katılım, insanların politik arenada kendi çıkarlarını korumayı başarabilmeleri açısından son derece önemlidir. Aktif bir siyasal eğilim toplumdaki diğer kişi ve grupların karşıt talep ve gereksinimlerinden de haberdar olmayı sağlar (Soule/Nairne, 2006). Schlozman vd. (1995) de toplumda siyaseten aktif bireylerin çoğalmasının daha geniş toplumsal kesimlere faydalı olacak politikaların üretimini kolaylaştıracağını öne

sürmüşlerdir. Elbette siyasetle ilgilenmek siyasi bilgiyle yakından ilişkilidir. Gençlerin siyasetle daha az ilgilendiğine dair bulgular da (örneğin Dalton, 2006) bu öneriyi desteklemektedir. Dolayısıyla güç, liderlik, otorite hakkındaki cinsiyet ve eğitime dayalı peşin hükümler siyasi ilgi ve katılımı sınırlayabilmektedir (Sapiro, 2003). Ancak özellikle kadınların siyasetten dışlanmasının nadiren “sorun” olarak algılanması, toplumun yetersiz kalan duyarlılığının bir göstergesi olsa gerekir (Soule/Nairne, 2006). Hatırlanacağı gibi, siyasi ilgedeki cinsiyet farklılıklarını dört temel faktör aracılığıyla açıklamak mümkündür: Cinsiyet rol sosyalleşmesi, sosyo-ekonomik değişkenler, durumsal değişkenler (eğitim düzeyi, medeni durum, meslek v.b.) ve siyasi yönelim (Bernstein, 2005). Biyolojik yapıdaki farklılıklarla biçimlenen cinsiyet ayrımı toplumun erkeklere ve kadınlara yüklediği rollerle pekişmektedir. O halde, toplumsal cinsiyet, kültürün biyolojik cinsiyet hammadde-sini nasıl yoğurduğuyla ilgilidir (Bolak-Boratav, 2001). Günümüzde erkek ve kadın farklılıklarını besleyen koşulların görece iyileşmesine (doğum kontrol yöntemlerinin etkin kullanımı, çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, erkeğin fiziksel özelliklerini göstermesi gereken nedenlerin büyük ölçüde azalması) rağmen, toplumsal cinsiyet ayrımı henüz ortadan kalkmamıştır. Özellikle 1970’li yıllardan sonra kadının eğitim ve gelir düzeyinin yükselmesiyle başlayan iyileşmeler ve buna eşlik eden feminist hareketler kadınların oy verme davranışını ve dolayısıyla siyasi katılımlarını güçlendirmiştir. Son yıllarda ise kadınların siyasi örgütlerde daha etkin olarak yer almaları ve nadiren de olsa siyasi kurumlarda üst düzey görevleri üstlenmeleri mümkün olmuştur (Carnaghan/Bahry, 1990; Pratto/Stallworth, 1997). Yasal düzenlemeler kadınların önündeki kamusal yaşama giriş engelini azaltmışsa da, süre giden cinsiyetçi rollerin biçimlendirdiği işbölümü, fırsat eşitsizlikleri ve siyaset arenasının “erkeksi” nitelikleri kadınların siyasi ilgi ve katılımını engellemeyi sürdürmektedir (www.psikologum.com). Ne yazık ki bu, hala sosyal ve siyasi yapının erkeğin lehine işlediğinin göstergesidir. Siyasi partilerin kadınları ikinci plana atan siyaset kültürü de aslında ataerkil sistemin cinsiyetçi işbölümünün bir sonucudur. O nedenle erkek egemen siyaset anlayışı kadınların önüne aşılması güç engeller çıkarmaktadır (www.forumgazetesi.com). Belki de en akılcı çözüm özel önlemler olarak pozitif ayrımcılığın uygulanmasıdır. Her ne kadar kadınların eğitim düzeyleri yükseliyor, iş yaşamında etkinleşiyor ve ekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanıyorlarsa da, kendilerini eve bağlayan geleneksel cinsiyetçi rollerin biçimlendirdiği bu zinciri kırmaları oldukça zor görünmektedir. Unutmamak gerekir ki kadınların fiziksel ve duygusal anlamda erkeklerden farklı oluşu eşitsizliği mazur gösteremeyeceği gibi siyasetin erkek işi olduğu kandırıcısını da aklayamaz. Kadınların geri planda bırakılması toplumsal gelişmeyi de geciktirecektir (www.toplumvesiyaset.com). Oysa “kadın eli” değmeyen siyasetle köklü çözümlere

ulaşılamayacağı ortadadır. Çağdaş, demokratik ve adil bir toplum sosyal ve politik alandan kadınları dışlayan bir anlayış içeremez.

Ne yazık ki ülkemizde de kadınların siyasete katılım oranları henüz istenen düzeye gelememiştir. Örneğin 2007 genel seçimleri öncesinde kadın siyasetinin savunucuları, daha fazla sayıda kadının milletvekili adayı olarak gösterilmesini beklemişlerdir. Hatta pozitif ayrımcılık önlemleri, kota belirlenmesi gibi hususlar siyasi partilerin gündemine gelmiştir. Bunlara kadın örgütlerinin kampanyaları da eşlik etmiştir. Oysa aday listelerinin açıklanması tam anlamıyla bir düş kırıklığı yaratmıştır. Sadece listenin sonlarında kendilerine şans tanınan kadın adaylar, T.B.M.M.'de 50 koltuk elde edebilmişlerdir. Aynı şekilde yerel siyaset düzeyinde ise 2004 yerel seçimlerinde görev başına gelen 3225 belediye başkanından 18'i (%0,56), 34.447 belediye meclis üyesinden 817'si (%2,37), 3208 il genel meclisi üyesinden 57'si (%1,78) kadındır (<http://www.mahalli-idareler.gov.tr>). Dolayısıyla erkeklerin egemen olduğu bir toplumda siyasete kadınlar ancak onların izin verdiği ölçüde katılmaktadır. Siyasal partilerin aday gösterme süreçlerinin demokratik, şeffaf ve katılımcı olmaması da kuşkusuz önemli bir dezavantajdır. O nedenle ister istemez kadınlar siyasete mesafeli kalmaktadırlar. Siyasal arenada ironik bir “görünmezlik” atfedilen kadınlar için aslında bu durum ekonomik ve toplumsal açıdan da geri plana itilmelerinin bir yansımasıdır (Toksabay-Esen/Memişoğlu, 2007).

Görece kısıtlı eğitim olanakları, kadınların geleneksel rol beklentileriyle karşı karşıya bırakılmaları dışarıya yani “erkek egemen dünyaya” açılmalarını ciddi biçimde zorlaştırmaktadır. Oysa gelişmiş demokrasilerde, genç bayanların geleneksel ve sosyal politik katılımı tercih ettiklerine dair bulgular (örneğin Dalton, 2006) karşısında, yetişkinlik dönemindeki ilgisizlik şaşırtıcıdır. O halde esas mesele, genç kızken var olan siyasete katılım niyetinin, yetişkinlikte niçin gözden kaybolduğunu açıklayabilmektir (Hooghe/Stolle, 2004). Toksabay-Esen ve Memişoğlu'nun (2007) da vurguladığı gibi ekonomik ve toplumsal yaşama katılmadıkça siyasal alana kadın eli değmesi ancak bir hayal olarak kalacaktır. O nedenle kız çocuklarının eğitimine özellikle önem verilmeli, kadın istihdamı ve girişimciliği desteklenmeli, kadın-erkek arasındaki ücret eşitsizliği giderilmeli ve kadınlara çocuk ve yaşlı bakımı konusunda çözümler sunulmalıdır.

Görüldüğü üzere, siyaset ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Erkeklerin toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını pekiştirerek kadınları siyaseten dışlama eğilimi kadınlar lehine pozitif ayrımcılık ve kota konulmasını içeren yaklaşımları zorunlu kılmaktadır (Oyêwùmi, 2005). Kadın ya da erkek olmanın siyasetin doğasını farklı kılma ihtimali de dikkate değerdir. Kadınlar “vitrin süsü” olarak kullanılmadıkları, siyasetin ve karar

mekanizmalarının her aşamasında yer aldıkları takdirde erkek egemen politik arena ılımlı, barışçıl ve şeffaf bir görünüme bürünecektir. Ancak belki de erkeksi siyaset geleneği kadınsı eğilimlerdeki yumuşak bakış açısını sertleştirecektir ve liberal kadınsı eğilimler maskülen bir biçime dönüşecektir. Yine de siyasal yaşamda kadınların en az erkekler kadar katılımının sağlanması ve edilgen konumlarının giderilmesi gereği yok sayılamaz. Unutulmamalıdır ki geleneksel olarak erkekler ekonomik ve sosyal açılardan daha fazla olanaklara sahip olsalar da, cinsel üretkenlik ve romantik ilişki için kadınlara ihtiyaçları vardır. Anaç eğilimlerin erkekleri koruyucu ve kimi zaman da yüceltici fonksiyonu göz ardı edilemez. Dolayısıyla erkekler ve kadınlar birbirlerine bağımlıdır (Sakallı-Uğurlu, 2003). Kadınların önündeki bariyerlerin kaldırılması, ancak erkeklerin de desteklediği toplumsal politikaların geliştirilmesi, benimsenmesi ve etkin uygulanmasıyla mümkün olabilir. Ancak böylece kadınlar, ataerkil toplum sınırlarını aşabilecektir. Bu “hakiki” ilerleme gerçekleştiğinde hem kadınlar hem de erkekler, toplumun refahına eşit katkıda bulunma şansına kavuşacaklardır.

Kaynakça

- ALDRICH, D./KAGE, R. (2003), “Mars and Venus at Twilight: A Critical Investigation of Moralism, Age Effects, and Sex Differences,” *Political Psychology*, 24/1: 23-40.
- ALOZIE, N.O./SIMON, J./MERRILL, B.D. (2003), “Gender and Political Orientation in Childhood,” *The Social Science Journal*, 40: 1-18.
- ANSELMİ, D.L./LAW, A.L. (1998), “Gender Identity Development,” ANSELMİ, D. L./LAW, A. L. (eds.), *Questions of Gender: Perspektif and Paradoxes* (A Division of The McGraw-Hill Companies): 247-261.
- BEM, S.L. (1998), Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-ashematic Children in a Gender in a Gender-Schematic Society, ANSELMİ, D. L./LAW, A. L. (eds.), *Questions of Gender: Perspektif and Paradoxes* (A Division of The McGraw-Hill Companies): 262-274.
- BEM, S. L. (1985), “Androgyny and Gender Scheme Theory: A Conceptual and Empirical Integration” SOLDEREGGER, T.B. (ed.), *Psychology and Gender Nebraska Symposium on Motivation 1984* (Lincoln ve London: University of Nebraska Press).
- BERNSTEIN, A.G. (2005), “Gendered Characteristics of Political Engagement in College Students,” *Sex Roles*, 52/5-6: 299-310.
- BOLAK-BORATAV, H. (2001), “Feminist Psikoloji: Nedir, Nasıl Gelişti, Psikolojiye Getirdiği Yeni Açılımlar,” *Türk Psikoloji Yazıları*, 4/7: 1-19.
- BUSS, D. M. (1998), “Psychological Sex Differences: Origins Through Sexual Selection,” ANSELMİ, D. L./LAW, A. L. (eds.), *Questions of Gender: Perspektif and Paradoxes* (A Division of The McGraw-Hill Companies): 139-145.
- BUSSEY, K./BANDURA, A. (1999), “Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation,” *Psychological Review*, 106/4, 676-713.
- CARNAGHAN, E./BAHRY, D. (1990), “Political Attitudes and the Gender Gap in the USSR,” *Comparative Politics*, 22/4: 379-399.
- CHAFFINS, S./FORBES, M. (1995), “The Glass Ceilling : Are Women Where They Should Be?,” *Education*, 115/3: 380-388.

- DALTON, R. J. (2006), *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. (Washington, DC: A Division of Congressional Quarterly).
- DEAUX, K./MAJOR, B. (1987), "Putting Gender Into Context: An Interactive Model of Gender-Related Behavior," *Psychological Review*, 94/3: 369-389.
- DIEKMAN, A.B./EAGLY, A.H./KULESA, P. (2002), "Accuracy and Bias in Stereotypes about the Social and Political Attitudes of Women and Men," *Journal of Experimental Social Psychology*, 38: 268-282.
- DIEKMEN, A.B./GOODFRIEND, W./GOODWIN, S. (2004), "Dynamic Stereotypes of Power: Perceived Change and Stability in Gender Hierarchies," *Sex Roles*, 50/3-4: 201-215.
- DOREEN, K. (2002), "Men and Women Display Patterns of Behavioral and Cognitive Differences that Reflect varying Hormonal Influences on Brain Development," *Scientific American*, 12/1: 32-39.
- EAGLY, A. H./WOOD, W./DIEKMAN, A.B. (2000), "Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal," ECKES, T./ TRAUTHER, H. M. (eds.), *The Developmental Social Psychology of Gender* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers): 123-160.
- FRANZOI, S.L. (1996), *Social Psychology* (Dubuque, IA: Brown ve Benchmark).
- HOOGHE, M./STOLLE, D. (2004), "Good Girls Go to the Polling Booth, Bad Boys Go Everywhere: Gender Differences in Anticipated Political Participation Among American Fourteen Years Olds," *Women&Politics*, 26/3-4: 1-23.
- HOWELL, S.E./DAY, C.L. (2000), "Complexities of the Gender Gap," *The Journal of Politics*, 62/3: 858-874.
- JUHANNESSEN-SCHMIDT, M.C./EAGLY, A.H. (2002), "Another Look at Sex Differences in Preferred Mate Characteristics: The Effects of Endorsing The Traditional Female Gender Role," *Psychology of Women Quarterly*, 26: 322-328.
- KITE, M.E. (1996), "Age, Gender and Occupational Label: A Test of Social Role Theory," *Psychology of Women Quarterly*, 20: 361-374.
- LEVIN, S. (2004), "Perceived Group Status Differences and the Effects of Gender, Ethnicity, and Religion on Social Dominance Orientation," *Political Psychology*, 25/1: 31-48.
- McGLEN, N.E./O'CONNOR, K. (1995), *Woman, Politics, and American Society* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hill).
- ONDERCIN, H.L. (2007), *The Changing Social Definitions of Men and Women and Their Effect on The Partisan Gender Gap, 1953-2003* (unpublished doctoral dissertation, University of The Pennsylvania State).
- ORUM, A.M./COHEN, R.S./GRASMUCK, S./ORUM, A.W. (1974), "Sex, Socialization and Politics," *American Sociological Review*, 39: 197-209.
- OYEWÜMI, O (2005), *Gender and Politics: A not-so-Simple Correlation. Jenda: A Journal of Culture and African Women Studies*, www.jendajournal.com/issue7/oyewumi.html.
- PRATTO, F./STALLWORTH, L., M. (1997), "The Gender Gap: Differences in Political Attitudes and Social Dominance Orientation," *British Journal of Social Psychology*, 36: 49-68.
- RUBINSTEIN, G. (1995), "Right-Wing Authoritarianism, Political Affiliation, Religiosity and Their Relation to Psychological Androgyny," *Sex Roles*, 33/7-8: 569-586.
- SAKALLI-UĞURLU, N. (2003), "Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı," *Türk Psikoloji Yazıları*, 6/11-12, 1-20.
- SAPIRO, V. (2003), "Theorizing Gender in Political Psychology Research," SEARS, David O./HUDDY, Leonie/JERVIS, Robert L. (eds.), *Oxford Handbook of Political Psychology* (New York: Oxford University Press): 601-634
- SCHMITT, D. P. (2003), "Are Men Universally More Dismissing than Women? Gender Differences in Romantic Across 62 Cultural Regions," *Personal Relationships*, 10/3: 307-333.

- SIDANIUS, J./EKEHAMMAR, B. (1983), "Sex, Political Party Preferences and Higher-Order Dimensions of Sociopolitical Ideology," *The Journal of Psychology*, 115: 233-239.
- SOULE, S./NAIRNE, J. (2006), "Are Girls Checking Out? Gender and Political Socialization in Transitioning Democracies (Chicago: A Paper presented at the Midwestern political Science Meeting.
- TOKSABAY-ESEN, A./MEMİŞOĞLU, O. (2007), *Siyasetin Cinsiyeti*, [http:// www.tepav.org.tr](http://www.tepav.org.tr).
- TOKŞÖZ, G./ERDOĞDU, S. (1998), *Sendikacı Kadın Kimliği* (Ankara: İmge Kitabevi).
- WINTRINGHAM, J. (2005), *Gender, Community Organizations and Development of Political Capita*, <http://www.cambellinstitute.org>
- www.forumgazetesi.com/yazar_detay.asp?yazar_id=57&haber_id=11230, 30/06/2007.
- www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Istatistiksel/KadinSecilmisSayi_ve_Oranlari.xls, 12/01/2009.
- www.psikologum.com/editor.asp?aid=52, 30 /06 /2007.
- www.toplumvesiyaset.com/yaziOku.php?id=270, 30/06/2007.